

i klemme i transformationsperiodens generelle opløsningstendenser. Her er nationalisme, samt stats og "nationbuilding" vigtige faktorer. Konflikternen er til stede, og våbnene vil dukke op på grund af markeds kræfterne. Her hjælper ikke nok så megen conversion og nedrustning.

Yderligere kunne man have ønsket sig en dybere diskussion af det stadig mere tætte forhold mellem militære og civile produktioner. Videre ville en synsvinkel, som i højere grad så på afslutningen af den kolde krig som en egentlig demobilisering efter en krig, som i ekstrem grad var baseret på våbenproduktion og våbenkapløb, kunne være frugtbar. En demobiliseringstilgang ville i højere grad kunne sætte fredsdividenden i perspektiv.

Men, som sagt, her er en overskuelig, klar og dybtgående gennemgang af centrale problemer vedrørende nedrustning efter den kolde krig. Bogen har ikke haft de store teoretiske ambitioner. Men den opregner de fundamentale teoretisk - baserede debatter på nedrustningsområdet og den stiller modeller op for yderligere empirisk forskning.

Bertel Heurlin
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

Michael Waller, Bruno Coppieteres og Kris Deschouwer, *Social Democracy in a Post-Communist Europe*, Essex: Frank Cass, 1994.

Har en socialdemokratisk model, socialdemokratiske partier og ideer en fremtid i Øst- og Centraleuropa efter murens sammenbrud? Hvad er problemerne og perspektiverne i socialdemokratisk ideologi og politik i Europa i øst som i vest? Disse to spørgsmål danner udgangspunktet for bogen, som er en samling af artikler fra en konference arrangeret af, blandt andre, det tyske socialdemokratiske forskningsinstitut Friedrich-Ebert-Stiftung. Konferencen blev afholdt i oktober 1991.

Disse indledende spørgsmål og titlen på bogen *Social Democracy in a Post-Communist Europe*, kan ikke undgå at fremkalde en vis nysgerrighed i en tid, hvor både socialdemokratiske og socialistiske partier og grundholdninger er i modvind i Europa, og hvor de nye politiske eliter i Central- og Østeuropa generelt har satset på neo-liberalistiske politiske og økonomiske doktriner, hjulpet godt på vej af vestlige økonomiske rådgivere og långiverorganisationer. Efter at have læst de forskellige bidrag i bogen bliver man da næsten også indfanget af den undertone af skuffede forventninger, som præger bogen.

Bogen, der er inddelt i to hovedafsnit, indeholder mange interessante bidrag, der hver især analyserer en række hovedproblemer for de europæiske socialdemokratier i dag. I første del af bogen analyseres den historiske udfordring, som de europæiske socialdemokratier i vest står overfor i dag, og sammenligninger drages med de Central- og Østeuropæiske socialdemokratiers si-

i klemme i transformationsperiodens generelle opløsningstendenser. Her er nationalisme, samt stats og "nationbuilding" vigtige faktorer. Konflikternen er til stede, og våbnene vil dukke op på grund af markeds kræfterne. Her hjælper ikke nok så megen conversion og nedrustning.

Yderligere kunne man have ønsket sig en dybere diskussion af det stadig mere tætte forhold mellem militære og civile produktioner. Videre ville en synsvinkel, som i højere grad så på afslutningen af den kolde krig som en egentlig demobilisering efter en krig, som i ekstrem grad var baseret på våbenproduktion og våbenkapløb, kunne være frugtbar. En demobiliseringstilgang ville i højere grad kunne sætte fredsdividenden i perspektiv.

Men, som sagt, her er en overskuelig, klar og dybtgående gennemgang af centrale problemer vedrørende nedrustning efter den kolde krig. Bogen har ikke haft de store teoretiske ambitioner. Men den opregner de fundamentale teoretisk - baserede debatter på nedrustningsområdet og den stiller modeller op for yderligere empirisk forskning.

Bertel Heurlin
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

Michael Waller, Bruno Coppieteres og Kris Deschouwer, *Social Democracy in a Post-Communist Europe*, Essex: Frank Cass, 1994.

Har en socialdemokratisk model, socialdemokratiske partier og ideer en fremtid i Øst- og Centraleuropa efter murens sammenbrud? Hvad er problemerne og perspektiverne i socialdemokratisk ideologi og politik i Europa i øst som i vest? Disse to spørgsmål danner udgangspunktet for bogen, som er en samling af artikler fra en konference arrangeret af, blandt andre, det tyske socialdemokratiske forskningsinstitut Friedrich-Ebert-Stiftung. Konferencen blev afholdt i oktober 1991.

Disse indledende spørgsmål og titlen på bogen *Social Democracy in a Post-Communist Europe*, kan ikke undgå at fremkalde en vis nysgerrighed i en tid, hvor både socialdemokratiske og socialistiske partier og grundholdninger er i modvind i Europa, og hvor de nye politiske eliter i Central- og Østeuropa generelt har satset på neo-liberalistiske politiske og økonomiske doktriner, hjulpet godt på vej af vestlige økonomiske rådgivere og långiverorganisationer. Efter at have læst de forskellige bidrag i bogen bliver man da næsten også indfanget af den undertone af skuffede forventninger, som præger bogen.

Bogen, der er inddelt i to hovedafsnit, indeholder mange interessante bidrag, der hver især analyserer en række hovedproblemer for de europæiske socialdemokratier i dag. I første del af bogen analyseres den historiske udfordring, som de europæiske socialdemokratier i vest står overfor i dag, og sammenligninger drages med de Central- og Østeuropæiske socialdemokratiers si-

tuation og tidlige erfaringer. Anden del af bogen er forbeholdt en række case studier af de nye partidannelser og første frie valg i Central- og Østeuropa efter 1989 (DDR, Polen, Ungarn, Tjekkiet og Slovakiet).

I Deschouwers og Coppeters artikel er udgangspunktet, at "kommunismens" sammenbrud faldt ud til fordel for den socialdemokratiske tradition og dermed endelig afgjorde den strid i den internationale arbejderbevægelse, som var opstået efter Første Verdenskrig. Men samtidig har den i dag udbredte sideordning af socialisme med diktatur (stalinisme), miskrediteret socialismens historiske tradition, i hvilken også de vestlige socialdemokratiske partier har deres rødder, og de europæiske Socialdemokratier befinder sig af denne grund i en historisk svær situation.

I slutningen af 1980'erne antog mange socialdemokrater at de europæiske socialdemokratiske partiers "succes" i Vesteuropa "hurtigt" kunne gentage sig selv i Central- og Østeuropa. De første valg blev imidlertid generelt et nederlag især til de nye socialdemokratiske partier, men også til de reform-kommunistiske partier, hvilket bliver tolket som en tilbagevisning af den ovennævnte antagelse. Forfatterne slutter herudfra, at den vestlige socialdemokratiske arbejderbevægelses erfaring var en unik erfaring, som ikke kan genskabes i andre historiske perioder og under andre forhold.

Socialdemokratier i vest og øst har flere svagheder end styrker tilfælles, skriver forfatterne. I vest er den traditionelle socialdemokratiske arbejderbevægelse svækket organisatorisk og identitetsmæssigt. Fagbevægelsen er splittet, og de socialdemokratiske partier har udviklet sig fra klassepartier til "catch all" partier, samtidig med at båndet mellem partiet og fagbevægelsen er svækket. Spørgsmålet er, om den strategikrise som socialdemokratierne i det mere udviklede og rigere vest befinder sig i, nødvendigvis har en negativ "spill over" effekt i Central- og Østeuropa. Forfatterne er nok her lidt for hurtige til at perspektivere udviklingen i Central- og Østeuropa ud fra resultaterne af de første frie valg. Som Michael Waller fremhæver i sin udmærkede artikel (kap. 5), så er der adskillige vanskeligheder forbundet med at fortolke de nye partidannelser og de første valg efter 1989. Hans hovedpointe er, at de politiske omvæltninger primært var en kamp imod den kommunistiske ledelse for national befrielse og selvstændighed. Den vigtigste opgave for oppositionen i denne kamp var at komme af med kommunistpartierne og få dannet alternative politiske ledelser. De første valghandlinger og resultater skal fortolkes ud fra denne kamp, og først bagefter, fra omkring slutningen af 1990, er forskellige interesser og politiske og ideologiske konfliktlinjer i elite og samfund gradvist begyndt at udkrystallisere sig.

Man kan ikke lade være med at tænke på, om ikke forfatterne ville have set anderledes ud, hvis de havde taget de nyeste valg i for eksempel Polen og Ungarn med, hvor henholdsvis den Demokratiske Venstrefløjsalliance og det Ungarske Socialist Parti gik stærkt frem. Eller hvis de havde forholdt sig til de forbindelser, som har udviklet sig mellem disse partier og de "efterfølger" fagforeninger, som både i Polen og Ungarn har beholdt en betydelig del af deres tidligere medlemmer.

Meget tyder altså på, at der i en længere periode forud for 1989 er sket en socialdemokratisering af kommunistpartierne, og at det er efterfølgerpartierne til de tidligere kommunistpartier som i hvert fald i Polen og Ungarn har overtaget den politiske plads som de historiske socialdemokratier have udset sig, og som samtidig har opfanget de første sociale proteststemmer. Dette emne behandles af Timmerman i et af de sidste kapitler i bogen, hvor han også gør rede for, hvordan den Socialistiske Internationale har forsøgt at løse dette dilemma.

På et punkt overgår de strategiske problemer, som de socialdemokratiske partier i øst står overfor, problemerne i vest. På baggrund af de kritiske økonomiske realiteter kan man nemlig rejse spørgsmålet, om hvorvidt de nye politiske eliter i øst, socialdemokrater eller ikke, overhovedet har noget valg med hensyn til prioriteringer i den økonomiske politik og med hensyn til hvilke principper, socialpolitikken skal opbygges efter? Stadler og Jeroen de Deken behandler i deres artikler disse vigtige problemstillinger. Adler konkluderer, at socialdemokrater har været meget sent ude med kritik af det neo-liberalistiske økonomiske reformprogram "chok terapien", som er blevet gennemført hen over hovedet på den polske befolkning og uden hensyntagen til de sociale konsekvenser. Med udgangspunkt i det polske eksempel viser han, hvordan de nye politiske eliter har været ekstremt afhængige af vestlige långivere, og hvordan samspillet mellem de internationale långivere, regeringerne og interesseorganisationerne har været bestemt af de førstnævntes betingelser. Artiklen indeholder mange interessante observationer og er absolut en af de artikler, som det er værd at bruge mere tid på.

Det gælder til gengæld ikke for casestudierne af partidannelser og de første valg i Central- og Østeuropa. Det emne er der efterhånden skrevet meget om, så meget at en bog som udkommer i 1994 ikke kan sige mere om det. Man burde kunne forvente, at en 1994 bogudgivelse ville give plads til en sammenligning af de første valg med de senere valg. Case studierne er i øvrigt til tider mangelfulde, for eksempel er der i kapitlet om DDR ingen opstilling af valgresultaterne. Forcen i bogen ligger klart i de første afsnit, som giver læseren nogle problemstillinger at forholde sig til og arbejde videre med.

Lene Bøgh Sørensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Per Lægveid og Ove K. Pedersen (red.), *Forvaltningspolitik i Norden*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1994, 309 s.

Den offentlige sektors afgrænsning og organisation er kommet på dagsordenen i alle de nordiske lande. Om der er tale om en sammenhængende strategi bag diskussionerne om den offentlige sektor, og hvem der der i givet fald formulerer